

akasztófávirágnak, tolvajnak, rablónak, despotának nevezik. Azt hangoztatják, hogy a tanács már az árvíz előtt is gyalázatosan visszaélt a hatalmával. A *Jobot pénzért árusították*, aki nem fizetett, az nem kapott igazságot. A pesti városi hivatalnokok jellemző tulajdonságai a *durvaság, a nagyképűség és az erkölcsatlenség*. Mikor az árvíz tombolt, nem gondoltak a mentésre és pusztulni hagyták az embereket. Ezért akarják a jurátusok és az ügyvédek báró Wesselényi Miklóst mindenki fölé emelni és *azt a hirt terjesztik, hogy már elejtették a perét*. Pesten mindenki meg volt lepve a császári ház és — ahogy ők mondják — a derék bécsiek jótékonyágától. Az udvar és az osztrák nép most népszerű, pedig máskor az ellenzék mindig jól beפקetiti. Ez az eredmény a bécsi kormányra nézve nagyon előnyös, mert ha a legfelsőbb helyről jött jótékonyágot most kihasználja, akkor a magyar ellenzék tevékenysége az elkövetkező husz esztendőre ellensúlyozva van és *guzsba lehet kötni*. Ebben a pillanatban az ellenzék teljesen megsemmisült.

Bécs élete Pesttől függ

1838. április 20-án kelt titkos jelentés: Pesten megnyugodtak a kedélyek, mindenki az adományokat figyeli. A Nőegylet ellen nagy a felháborodás, mert abban a protestánsok vannak többségben és így a legtöbb és leghasznosabb adomány a protestánsoknak jut. A legnagyobb befolyása a Nőegyletben az *őreg Teleki grófnőnek van*, mindenki neki engedelmeskedik. Schedius professzort bevették a szétosztó bizottságba, ő a Ludoviceumban működő segélybizottságnak is diktálni akar és a *szegény emberektől elsősorban azt kérdezi meg, hogy milyen vallásfelekezethez tartoznak?* A bécsi adományok szétosztása elismerést váltott ki a pesti liberális értelmű polgárok között, akik a következőképpen gondolkoznak: Bécs élete Pesttől függ. Ha a bécsiek most nem támogatnák Pestet, akkor elpusztulna a város kereskedelme, ami Bécsnek is veszét okozhatná. Bécs tehát saját jólfellegőt érdekében segíjezi Pestet. Így argumentál Kuthy Lajos és Wesselényi titkára, Veres Antal is. Ez a Veres Antal kijelentette, hogy *István főherceg érdeméért nem szabad tubecsülni*, mert azok nem is olyan nagyok, mint általában hiszik. Ő nem tett mást, mint *atyjának, a nádornak a kötelességét teljesítette*. Egyébként a főherceg vállalkozása, mikor a mentésben közreműködött, nem is volt olyan veszélyes. Hajóját a legjobb csónakosok vették körül, *igazán nem fenyegette semmi baj, mikor hősködött*. Wesselényi szerepe egészen más! Őt senki, semmi nem kötelezte, hogy élete kockáztatásával mások életét mentse. Wesselényi ezzel a tettével saját személyét mentette meg, mert őt perében felmentik. Az „ügyet” sajnos neki sem sikerül megmentenie, mert *a nemzet legdrágább kincse, a szólásszabadság, továbbra is sértve marad*.

Ágyukkal a jégtorlaszok ellen

1838. április 21-én kelt titkos jelentés: Az április 15-i trencsáni kongregáció alkalmából Marczibányi nyitrai alispán felkereste Antal nevű fivérét és hamarosan a hír terjedt el, hogy *az árvíz nem lett volna olyan veszedelmes, ha a nádor annak idején megengedi, hogy a jégtorlaszt ágyukkal löjjék szét*. Békésben a hangulat meglehetősen izgatott. Szombathelyi, Simai, Ostváth, Bocskó, Tomcsányi azzal akarják csökkenteni a jó hatást, amit a királyi család és az uralkodóház segítsége keltett, hogy beleviszik a köztudatba: *mindez azért történt, mert az uralkodóház Pestből él*. Egyedül Wesselényi dicsőítik és ezt mondják: „Csak próbálja a kormány Wesselényinek egy hajszálát meggörcsíteni, a pestiek nyomban egytől-egytől revoltálnának érte.”

Egyesek külön hasznot igyekeznek huzni

1838. április 27-én kelt titkos jelentés: Pesten egyesek az általános nyomorból és a segélyakciókból külön hasznot igyekeznek huzni maguknak. Birly orvosprofesszor, aki a legvagyonosabb polgárok közé tartozik, ötvenezer forintnyi kárának megtérítését kéri a városi magisztrátustól, holott régi, nagy házai egész jó állapotban maradtak az árvíz után. Ezt a kérést el kell utasítani! Jankovich Miklós is éppen ilyen elszomorítónan önzőnek mutatkozott. Gazdag földesur, rossz anyagból épült házai sok kárt szenvedtek. Annyi pénz van, hogy *egy nyilvánosan ismert örömlénynek huszezer forintot ajándékozott*, s másokra még több pénz szór el. Ingatlanain kívül nyolcvanezer forint vagyona van az országos pénztárban, az államnak eladott régiséggyűjteményéért, mely talán a felét éri meg ennek az összegnek. Ő a palatinusnál 50 ezer forint kárt jelentett be, s azt kérte, hogy abból a két millió forint tőkéből, melyet Pest két százalékos kamattal mellett vesz fel, 32 ezer forintot engedjenek át neki. A palatinus figyelmeztette a 80 ezer forint nökéjére, mire azt válaszolta, hogy ahhoz nem akar hozzányulni, mert az neki hat százalékot kamatozik. Inkább vesz fel kölcsönt 2 százalékra. A palatinus tudomására hozta, hogy az olcsó pénzt csak a szegényeknek adják ki. A palatinust ezért a magatartásáért az egész városban dicsőően emlegetik.

Ritka lelki romlottság

1838. április 28-án kelt titkos jelentés: Április 26-ról 27-re virradóra a következő plakátot ragasztották ki a pesti utcákon: „Ritka lelki

romlottság! A nagy árvíz hullámai nem nyelték el az emberiség szegényére itt élő uszorás lelkét, s nem is térítették észre azokat. A háztulajdonosok egy része ugyanis most azzal nyomortítja az amugyis szerencsétlen pestieket, hogy a házbéreket György napjától számítva hallatlan módon emeli. Csodálatos, de a hatóságok részéről a szegényteljes gazság megakadályozására nem történik semmi. Félő, hogy ha nem jön gyors beavatkozás, az amugy is elkéseredett nép egyesült erővel lép fel, hogy ezeknek az Istentelen és embertelen uszorásoknak kemény koponyáját betörje.”

Április 17-én a magyar színházban *Árvizi hajós* címmel egy költeményt szavaltak, mely főként Vesselényire vonatkozik.

Laborfalvy Róza szavalt

1838. május 1-én kelt titkos jelentés: Vörösmarty színigazgató *Árvizi hajós* című költeményét Laborfalvy Róza szavalt. A színházban nagy tetszéssel fogadták. A vers úgy van írva, hogy abban csak a név „Wesselényi” fordul elő. A pesti magisztrátus elhatározta, hogy kitünteti azokat, akik az árvíz idején a szerencsétleneket mentették. Így Feiler Alajos bécsi kereskedőt és Landerer nyomdászt diszpolgárrá választották.

Egy obskurus nemesember

1838. május 11-én kelt titkos jelentés: Az ellenzéknek az volt a terve, hogy a Wesselényi által megmentettek irjanak kérvényt az ő érdekében. Ezt azonban elejtették, mert maga Wesselényi sem helyezte rá súlyt. Ő egyébként több könnyelműséget és meggondolatlanságot követett el. Amikor az egyik utcából, a legnagyobb veszélyből az embereket kimentette, gunyos hangon így kiáltott fel: „Nos, magas és legmagasabb urai a birodalomnak, most jöjjetek ide és mentsetek a szerencsétleneket, akik felett olyan jól tudtok uralkodni! Jöjjetek és mentsetek meg az embereket, akikből éltek, akik benneteket eltartanak, mindenütt, az egész vagyonyukkal!” Ezeket a szavakat mondotta a Nosz-féle nyilvános ház lakóinak megmentésénél is, ahol bejáratos volt és az asszonyt örömlényaival és egész családjával együtt kiszabadította a halál torkából. Wesselényi maga is érzi, hogy e gunyolódással, ezzel a viselkedésével tettének értékét elvesztette. Már azért sem óhajtott a kérvény megírását, hogy mindenki azt tartsa felőle: önzetlenül cselekedett. A bécsi segítség politikai értéke jelentős, mindenkit meghatott az osztrák nép részvéte. Csak Wesselényi mondta: „Amit Ausztria tett Pestért, azt Pest most csak részben kapja vissza abból, amit évszázadokon át adott Ausztriának.” Egy obskurus nemesember a gőzhajón úgy nyilatkozott, hogy az osztrák adományok sértik Magyarországot, mert a magyar segíthetett volna önmagán, de a hallgatók rögtön elhallgattatták. Jó hatást keltett, hogy a pénzkiosztás már elkezdődött, s főleg, hogy azt nem a pesti magisztrátus, hanem egy bizottság végzi. A segélyezőbizottság elnöke, gróf Cziráky, arra törekedett, hogy az igazán szükségben lévőkön segítsen. Az inségesek összeírása úgy előrehaladt, hogy a kimutatás már csak kevés kiegészítésre szorul. Ami a szét-

osztást illeti, eddig csak a legnagyobb nyomorban lévők kaptak, fejenként 3–10 forintot. A nagyobb összegek kiosztására csak a kimutatás gondos átvizsgálása és a felosztási kulcs megállapítása után kerül majd a sor. A sértült házas tulajdonosai az építőmesterek önkényességére panaszkodnak, továbbá az uszorára, ami az építőanyagok ára körül tombol. Különösen panaszkodnak Pollack építőmesterre, aki 22 forintjával vásárolta össze a téglát az egész környéken és 77 forintért adja tovább. (Hihetőleg Pollack Mihályt, a Nemzeti Múzeum építőjét akarta itt befektetni a jelentés. L. S.) A pesti munkásság körében is nyugtalanság uralkodik, félnek, hogy a katonai munkácsapatok igénybevétele lenyomja a napszámbevéteket.

A palatinus felügyel

1838. június 8-án kelt titkos jelentés. Miklós cár a pesti szerencsétleneknek ötezer forintot küldött. Ez azért nem tetszik, mert a görögkeletiek kihasználják az alkalmat és propagandát csinálnak vele hitfelekezetiük érdekében. Pesten sokan kívánják, hogy a két hollandusnak 30—40 év előtti tervét a város biztosítására vonatkozóan vegyék elő. A tervek a hatóságok előtt porosodnak, mert fel kell azokat használni a palatinus felügyel a város új szépítésére.

Az aranyat papírrá váltották

1838. július 13-án kelt titkos jelentés: A pesti polgárok azt óhajtják, hogy a palatinus még hat évig éljen, különben a város elmarad régi virágkora mögött. Az adományok nem nyugtatták meg a kedélyeket, mert egyeseknek kiadták, mások későn és keveset, vagy egyáltalán semmit se kaptak. Van, akinek teljes kártérítést juttattak, de nagyon sokan az elszívott kár tizedrészét sem kapták meg. A kár felbecsülése végett és a segélyek szétosztására kiküldött bizottság napidíjért dolgozott, huzta az időt és sokszáz forintot magának tartott meg. A külföldről érkezett adományokról az a vélemény, hogy azok aranyban és ezüstben érkeztek Bécsbe, ahol aztán papírra váltották és úgy továbbították a magyaroknak. Az árvízkarosultak javára Saphir németnyelvű felolvasást tartott, mely 1800 forintot jövedelmezett. Frankenburg magyar előadása nem hozott többet 600 forintnál. Ez annak bizonyítéka, hogy a németnyelvű irodalom Pesten sokkal népszerűbb, mint a magyar.

★

Ez az utolsó kémjelentés a bécsi császári titkos levéltárban, mely az 1838-as pesti árvízrel kapcsolatos. Sedenitzky rendőrminiszter fizetett kopóinak lassan-lassan elterelődött a figyelme az árvízi eseményekről, vagy már nem tudtak semmi olyant kitalálni, ami a bécsi udvari füleknél kedvesen cseng. A százéves visszaemlékezés napján mindenestre érdekes olvasmány ez a kis koszoruba font gyűjtemény. Tőviskoszoru volt ez akkor a nemzet fején, még éppen tíz esztendőre volt szükség, hogy az öntudatra ébredt nemzet megrázkódjék és a fejére tűzze azt a másik koszorut, mely márciusi ibolyákból volt fonva.

R. Tyler utolsó jelentése:

»A nemzeti gazdasági jólétnek legelső előfeltétele az egészséges költségvetés«

»A beruházási program keretét és fedezésének módját úgy kell megállapítani, hogy ne veszélyeztesse a baladást, amely a költségvetés és valuta terén bekövetkezett«

R. Tyler, a Nemzetek Szövetségének megbízottja, akinek magyarországi működése tudvalevőleg 1938 március 31-vel megszűnik, szombaton publikálta jelentését Magyarország pénzügyi helyzetéről az 1937. év negyedik negyedében. A jelentés, amely áttekinthetően, összefoglalóan ismerteti az 1931 óta elért eredményeket és a problémákat, amelyekkel Magyarország az elmúlt hat évben meg kellett küzdenie, bejelenti a népszövetségi ellenőrzés megszüntetését, hozzáfűzve, hogy a népszövetség tanácsának határozata kiérdemelt elismerése azoknak a sikereknek, amelyeket Magyarország az 1931. évi válság óta pénzügyeinek rendezése terén elért. A kormány bátorsága, elhatározottsága, a nemzet kitaratása és hazafias áldozatkészsége — mondja Tyler — nagy mértékben hozzájárult a sikerhez. Kiemeli Tyler, hogy részére nagy kitüntetést jelentett az említett idő alatt Magyarország ügyeivel foglalkozhatni és köszönetet mond a kormánynak, a Nemzeti Bank elnökének, valamint a Nemzeti Bank tanácsadójának, Henry J. Bruce-nak állandó támogatásukért.

Az utolsó jelentési periódusban Tyler jelentése szerint a költségvetési bevételek emelkedésnek ütemében lassubodás állott be, de mint azt a január végi adatok mutatják, még mindig van bizonyos emelkedés. A pénzügyi helyzet tovább javult. Az állami üzemek kiadásai és bevételei nagyjában ugyanúgy viszonylanak egymáshoz, mint az elmúlt évben. A népszövetségi kölcsön végleges rendezésére vonatkozó ajánlatot a kötvénytulajdonosoknak átlag-már 80

százaléka, az angol tranche kötvénytulajdonosai közül 94 százalék fogadta el.

A Caisse Commune tárgyalások még nem fejeződtek be. A Magyar Nemzeti Bank tovább erősödik. A külkereskedelem az utóbbi évek legmagasabb pontját és a háború óta tapasztalt legmagasabb kiviteli többletet érte el, de a többlet jelentékeny része olyan országok felé irányul, amelyeknek valutája nem váltható át szabadon. Egyes jelek a fogyasztási árucikkek gyártásának csökkenését mutatják, ez azonban nem vonatkozik a tőkejavakra. A magyar kiviteli cikkek és fogyasztási áruk árait eddig alig befolyásolta az a csökkenő irányzat, amely a külföldi piacokon kifejlődött.

A jövő kilátásaival foglalkozva, megállapítja a jelentés, hogy a költségvetési egyensúly helyreállítása a pengő vásárlóerejének megerősítése és a hitelezőkkel kötött egyezmények révén az állam és a Nemzeti Bank helyzete megerősödött.

Helyesnek tartja Tyler, hogy idejében állítások fel egy olyan közmunkaprogram, amelyet akkor kell majd végrehajtani, amikor hanyatlás mutatkozik és gondoskodni kell, hogy olyan munkák választassanak, amelyek leginkább alkalmasak a nemzeti jövedelem emelésére. Ezen program keretét és fedezésének módját úgy kell majd megállapítani, hogy ne veszélyeztesse azt a baladást, amely a költségvetés és a valuta terén bekövetkezett. A nemzeti gazdasági jólétnek — mondja Tyler szinte bucsulánással — legelső előfeltétele az egészséges költségvetés. Hiszi, hogy a valuta tekintetében az eddig követett óvatos hitelpolitika fog folytatni az ér-